

Maria Rogacka-Rzewnicka

Uniwersytet Warszawski

m.rogacka_rzewnicka@wpia.uw.edu.pl

O wyższości apelacji nad rewizją. Rozważania o modelach postępowania odwoławczego w systemie prawa kontynentalnego w aspekcie historyczno-komparatystycznym

On the superiority of appeal over revision. Reflections about different models of appeal proceedings in continental law systems in terms of their historical and comparative aspects

Abstract: The primary aim of this paper is to present an overview of the specificity of continental appeal systems in criminal cases. Introductory considerations are followed by a presentation of the paths taken by German and French law systems from the very first historical attempts to regulate appeal proceedings until the adoption of relevant regulation in criminal procedures. The author's primary objective is to prove the article's main thesis about the superiority of the French appeal model over the German "revision" system.

Keywords: criminal proceedings, appeal, "revision", models of appeal proceedings, continental criminal law, comparative criminal law

Słowa kluczowe: postępowanie karne, apelacja, rewizja, modele postępowania odwoławczego, kontynentalne prawo karne, prawo karne porównawcze

Tytułowa teza brzmi jednoznacznie, a nawet kategorycznie, lecz wcale nie oznacza, że wybór pomiędzy istniejącymi modelami postępowania odwoławczego jest sprawą prostą lub sam się narzuca. Tego rodzaju dylemat prawny po raz pierwszy wystąpił w II połowie XIX wieku, lecz jego źródła sięgają czasów znacznie wcześniejszych, to znaczy okresu wykształcenia się inkwizycyjnej formy procesu karnego. Szukanie jeszcze dawniejszych korzeni dychotomicznego podziału modeli postępowania odwoławczego na apelacyjny i rewizyjny nie wydaje się celowe ze względu na istniejącą wcześniej standardowość procedur sądowych w poszczególnych jego fa-

zach rozwojowych¹. Ograniczając się jedynie do czasów bezpośrednio poprzedzających wykształcenie się procesu karnego w formule inkwizycyjnej, należy zauważyć, że w pierwszym okresie epoki feudalnej panujący w Europie Zachodniej ustrój sądowniczy był kontynuacją tradycji frankońskiej, stąd wykazuje wiele podobieństw w poszczególnych państwach. Ta prawidłowość odnosi się także do *ius appellandi*². Jak podaje I. Jaworski, prawo apelowania wyroków sądowych istniało już pod koniec epoki feudalnej³. Standardowe i zasadniczo jednolite w Europie kontynentalnej schematy rozstrzygania spraw karnych obowiązywały aż do powstania inkwizycyjnej formy procesu karnego. Jak wiadomo, najbardziej reprezentatywne odzwierciedlenie znalazła ona w niemieckim kodeksie karnym z 1532 r. (*Constitutio Criminalis Carolina*) oraz we francuskim *Ordonnance criminelle* z 1670 r. Oba akty łączyło podobieństwo większości kierunkowych rozwiązań prawnych, lecz wyraźnie różnił stosunek do środków odwoławczych⁴.

Carolina nie przewidywała klasycznego odwołania od wyroku. Było ono wykluczone dogmatycznie i ideologicznie, gdyż uważano, że rozstrzygający sprawę

1 Przedmiotowa konstatacja odnosi się do prawa, obowiązującego na obszarze Europy kontynentalnej. Porządek prawny charakterystyczny dla krajów anglosaskich (*common law*), rozwijający się od XII wieku jako system alternatywny do kontynentalnego, aż do początku XX w. nie przewidywał instytucji odwołania od wyroku. Inicjatywa wprowadzenia do procesu karnego środków odwoławczych pojawiła się w połowie XIX w., a jej propagatorami byli członkowie *Criminal Code Commission* oraz sędziowie *High Court*. Plan wprowadzenia apelacji w sprawach karnych (*criminal appeal*) został ostatecznie zrealizowany w 1907 r. przy okazji wyborów parlamentarnych i włączenia tego postulatów do programów wyborczych niektórych partii politycznych (S. Glaser, *Wstęp do nauki procesu karnego*, Warszawa 1928, s. 245). Opracowania współczesne na ten temat to m.in. A. Komar-Nalepa, *Angielski proces karny*, (w:) P. Kruszyński, P. Hofmański (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 2. *Proces karny – rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym*, Warszawa 2014, s.; M. Fingas, *Orzekanie reformatoryjne w instancji odwoławczej w polskim procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 45 i n. oraz s. 53 i n.; K. Woźniewski, *Apelacja w angielskim procesie karnym*, (w:) S. Steinborn (red.), *Postępowanie odwoławcze w procesie karnym – u progu nowych wyzwań*, Warszawa 2016, s. 72-93.

2 I. Jaworski, *Zarys powszechnej historii ustrojów państwowych i prawa*, Wrocław 1947, s. 94.

3 I. Jaworski, *Zarys powszechnej historii...*, *op. cit.*, s. 60. W prawie polskim apelację stosowano pod koniec średniowiecza przed sądami miejskimi i kościelnymi. Do prawa ziemskiego weszła w XVI w. już jako instrument prawny w pełni ukształtowany. Była środkiem służącym do zmiany wydanego wyroku lub jego uchylenia. Postępowanie apelacyjne toczyło się między tymi samymi uczestnikami, co w niższej instancji. Złożenie apelacji np. od wyroku sądu grodzkiego oznaczało przekazanie sprawy do Trybunału Koronnego, a na Litwie do Trybunału Litewskiego, z jednoczesnym wstrzymaniem wykonania wyroku do czasu ostatecznego rozstrzygnięcia sprawy. Zdarzało się, że część spraw, zanim trafiła do Trybunału, była po drodze rozpatrywana przez sądy ziemskie, przeciwko czemu protestowano, gdyż uważano, że sądy równe sobie nie powinny rozpatrywać spraw nawzajem (S. Glaser, *Wstęp...*, *op. cit.*, s. 225).

4 M. Cieślak, *Dzieła wybrane*. Tom II. *Polska procedura karna*. Podstawowe założenia teoretyczne, pod red. S. Waltośa, Kraków 2011, s. 85.

sąd powinien zrobić wszystko, aby dotrzeć do prawdy⁵. Miał do dyspozycji instrumentarium odpowiednich środków, stąd wychodzono z założenia, że postępowanie jednoinstancyjne pozwala w pełni osiągnąć zamierzony cel. Najbardziej znany niemiecki prawnik tamtych czasów Ch. Carpzov (1602-1642) opowiadał się za niedopuszczalnością apelacji, co miało przesądzające znaczenie ze względu na autorytet, który posiadał⁶. Twierdził, że brak tego środka nie oznacza wykluczenia obrony oskarżonego ze względu na istniejące substytuty apelacji. Carolina dopuszczała możliwość wystąpienia przez oskarżonego z prośbą o ponowne zbadanie sprawy przez sąd⁷. Ten zastępczy względem apelacji środek prawny był znany pod nazwą *remedium ulterioris defensionis* (środek ostatecznej obrony)⁸. Niewiele wiadomo o jego pochodzeniu i właściwościach. Jak wynika ze źródeł, skazany mógł spowodować kontynuację postępowania w wyniku przedstawienia nowych faktów lub dowodów w sprawie. Wówczas rozstrzygnięcie następowało w nowym wyroku. Środek ten pozwalał na korygowanie błędnych decyzji sędziowskich. Ze źródeł historycznych wiadomo, że duży wpływ na rozpowszechnienie się w postępowaniu sądowym *remedium ulterioris defensionis* miał właśnie Carpzov, uchodzący za jednego z najbardziej postępowych uczonych, zajmujących się procesem karnym. Były też próby wzruszania wyroków przez skargę o stwierdzenie jego nieważności lub nieistnienia (*Nichtigkeitsbeschwerde*), ale brak jest na ten temat bliższych danych.

W praktyce funkcję *quasi* – odwołania pełniła również instytucja tzw. przesyłania akt (*Aktenversendung*). Na żądanie stron akta były przysyłane uczonym prawnikom, wywodzącym się przede wszystkim ze środowisk uniwersyteckich w celu oceny wydanego orzeczenia⁹. Jak pisał S. Glaser, takie opinie nie zawsze były bezstronne, gdyż krytyka stanowiska sądu mogła pociągać za sobą pozbawienie opiniującego podmiotu należnego mu wynagrodzenia. Poza tym sądy przysyłały akta najczęściej do tych ośrodków, które zazwyczaj zgadzały się z ich stanowiskiem. W niektórych państwach niemieckich *Aktenversendung* polegał na występowaniu przez sądy do uczonych prawników o pomoc i poradę w rozstrzyganiu spraw, co niekiedy przerażało się w praktykę wydawania wyroków przez te gremia, w zastępstwie sądów¹⁰. W tych okolicznościach procedura *Aktenversendung* była niepewnym i kontrowersyjnym narzędziem weryfikacji wyroków, lecz stanowiła popularny tego typu środek prawny przewidziany w CCC oraz następnie w powszechnym niemieckim procesie karnym¹¹. Ten stan rzeczy definitywnie zmienił się dopiero w XIX w. wraz z adapta-

5 Ch. Szidzek, *Das frühneuzeitliche Verbot der Appellation in Strafsachen: zum Einfluss von...*, Köln Weimar, 2002, s. 126.

6 E. Schmidt, *Einführung in die Geschichte der deutschen Strafrechtspflege*, Göttingen 1995, s. 202.

7 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 89.

8 E. Schmidt, *Einführung...*, *op. cit.*, s. 204-205.

9 S. Glaser, *Wstęp...*, *op. cit.*, s. 205.

10 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny...*, *op. cit.*, s. 89.

11 S. Glaser, *Wstęp...*, *op. cit.*, 203.

cją mieszanej formy procesu karnego, która przewidywała prawo apelowania wyroków sądowych. Jak zauważa S. Glaser, „Pod wpływem prądów, jakie zapanowały w z. zw. okresie oświecenia, a przede wszystkim zawdzięczając rewolucji francuskiej, powszechny niemiecki proces inkwizycyjny coraz bardziej traci na znaczeniu, a od połowy XIX w. (od 1848 r.) liczne ustawodawstwa krajowe wyzwalają się spod jego panowania, wprowadzając tzw. proces zreformowany”¹². Do tej wypowiedzi należy dodać, że wzorcem prawnym dla ustawodawstw karnoprosesowych poszczególnych państw niemieckich był francuski *Code d'instruction criminelle* z 1808 r. Jednym ze skutków tej recepcji było wprowadzenie apelacji do systemu postępowania karnego (zwanej odwołaniem), obok rewizji. Pierwszy ze środków dotyczył wyroków sądów ławniczych i sądów pokoju, zaś drugi wyroków wydanych w pierwszej instancji przez sądy okręgowe oraz sądy przysięgłych. Najważniejsza niemiecka regulacja procedury karnej, jaką był *Strafprozessordnung* z 1877 r., przewidywała już odmienną od francuskiej koncepcję środków odwoławczych, zapoczątkowując w nauce procesu karnego spór prawny o wyższość jednego z modeli odwoławczych nad drugim. Informacyjnie należy dodać, że akt ten w większości opierał się na rozwiązaniach francuskiego *Code d'instruction criminelle* z 1808 r.¹³

W podsumowaniu tego wątku należy wyeksponować, że do tego czasu porządku procesowe na terytorium niemieckim były kształtowane przez wiele partykularnych rozwiązań karnoprosesowych. Występowało też duże zróżnicowanie form procesu karnego w poszczególnych państwach niemieckich. O ile w Królestwie Prus obowiązywał czysto inkwizycyjny model, którego symbolem była ustawa procesowa z 1717 r. – *Kriminalordnung*, nieprzewidująca apelacji¹⁴, to gdzie indziej (Prusy Wschodnie, Badenia, Weimar) zachowały się w procedurze elementy skargowe, których klasyczny proces inkwizycyjny nie przewidywał (ich przykładem może być właśnie apelacja – *Appellation*). Począwszy od XVII w. pojawia się forma mieszana procesu (m.in. przewidywała ją ustawa procesowa obowiązująca w Bremie (*Kriminalinstruktion für Bremen und Verden* z 6 grudnia 1748 r.).

W przeciwieństwie do *Constitutio Criminalis Carolina*, francuski *Ordonnance criminelle* z 1670 r. nie tylko przewidywał apelację, lecz szeroko – pod względem podmiotowym i przedmiotowym – ujmował dopuszczalność tego środka. Prawo jego wniesienia przysługiwało oskarżonemu, prokuratorowi i stronie cywilnej. Zgodnie z art. 1 (tytuł XXVI Ordonansu *Des appellations*) były nim objęte różne typy rozstrzy-

12 S. Glaser, Wstęp..., *op. cit.*, 215-216.

13 S. Waltoś, P. Hofmański, Proces karny..., *op. cit.*, s. 111.

14 Autor ten wskazał na ciekawy przypadek z 1727 r., gdy w berlińskim ministerstwie sprawiedliwości zauważono, że w Prusach Wschodnich urzędnicy (*Fiskale*) wnosili jednak apelację (wbrew *Kriminalordnung* z 1717 r. i *Landrechtowi* z 1721 r.). Można założyć (choć nie zostało to wprost napisane), że reprezentowali oni interes publiczny, nie zaś interes oskarżonego (E. Schmidt, *Einführung...*, *op. cit.*, s. 203).

gnięć, w tym o charakterze incydentalnym (*sentences préparatoires i interlocutoires*)¹⁵. Apelacja przysługiwała do sądu królewskiego lub mogła przybrać formę prośby o łaskę monarchy. Wymaga zaznaczenia, że formalnie powszechne uprawnienie do skarżania orzeczeń współistniało z rozwiązaniem przewidującym, że „apelacja nie może przeszkadzać ani opóźniać wykonania dekretu, instrukcji i wyroku” (*Aucune appellation ne pourra empêcher ou retarder l'exécution des décrets, l'instruction et le jugement*). W 1788 r. Ludwik XVI, zwany w historiografii królem-reformatorem w celu umożliwienia skazanym na karę śmierci realnego skorzystania z łaski króla ustanowił miesięczny termin między skazaniem a egzekucją. To prawo stało się treścią art. 21, tytułu XXV Ordonansu. Pierwotnie przepis ten stanowił, że orzeczenia są wykonywane w tym samym dniu, w którym zostały wydane (*Les jugements seront exécutés le même jour qu'ils auront été prononcés*). Wstrzymanie wykonania wyroku teoretycznie było możliwe, ale wymagało od skarżącego specjalnych starań. W razie niepowodzenia regulacja przewidująca natychmiastową wykonalność wyroku powodowała iluzoryczność prawa do apelacji, lecz jednocześnie dostrzegano ten absurd i starano się ograniczyć jego negatywne następstwa, co pokazuje reforma z 1788 r. Do czasu wejścia w życie *Code d'instruction criminelle* z 1808 r. anomalie natychmiastowej wykonalności orzeczenia udało się jedynie połowicznie wyeliminować.

Należy uzupełnić, że *Ordonnance* z 1670 r. przewidywał swoistą obowiązkową apelację w zakresie pewnych typów rozstrzygnięć. Zgodnie z art. 7, tytuł XIX obowiązkowemu zatwierdzeniu w tym trybie podlegały uchwały zarządzające tortury (*Les sentences de condamnation à la question ne pourront être exécutées qu'elles n'aient été confirmées par arrêt de nos cours*). Z kolei art. 6, tytuł XXVI Ordonansu formułował wymóg potwierdzenia przez sąd suwerena wyroku wymierzającego karę cielesną oraz kary: galery, dożywotnej banicji lub infamii (bez względu na to, czy skazany wnosił apelację, czy nie). Naruszenie przez *greffier* obowiązku przekazania w tym celu sprawy do sądu narażało go na odpowiedzialność pieniężną. Spod tej regulacji były wyłączone orzeczenia sądów rewolucyjnych, właściwych w drobnych sprawach cywilnych i karnych¹⁶. Obowiązkowa apelacja w wyżej wskazanych przypadkach miała ten skutek, że cała aktywność sądów w tym zakresie pozostawała pod stałą i ścisłą kontrolą sądów odwoławczych, które składały się z reprezentantów monarchii. Podając za J.-M. Carbasse, Parlament Paryża często (w 50%) odmawiał potwierdzania wyroków śmierci¹⁷.

W epoce feudalnej system sądowniczy Niemiec i Francji, podobnie jak innych państw, był poważnie zdecentralizowany w wyniku istnienia wielu (różnych) ośrodków tej władzy, lecz jest prawidłowością, że zmierzał do centralizacji, w miarę jak

15 M. Rogacka-Rzewnicka, Postępowanie odwoławcze..., *op. cit.*, s. 40.

16 É. Gasparini, É. Gojosso, Introduction historique au droit et histoire des institutions, Paris 2011, s. 285.

17 Cyt. za J.-M. Carbasse, Histoire du droit pénal et de la justice criminelle, Paris 2014, s. 225.

oficjalna zasada, iż władca jest źródłem wszelkiej sprawiedliwości nabierała cech instytucjonalnej realności. To zaś było równoznaczne z umacnianiem się państwa jako organizacji terytorialnej i społecznej. W przeciwieństwie do państw niemieckich, gdzie brak klasycznej apelacji powodował uproszczenie organizacji sądownictwa, we Francji inkwizycyjny system sądowniczy cechował się rozbudowaną strukturą wertykalną i wyższym poziomem instytucjonalnego zorganizowania. Koncentrując wywód w tym zakresie na pionie sądownictwa odwoławczego, należy wskazać, że w czasach procesu inkwizycyjnego funkcje odwoławcze realizowały we Francji tzw. sądy baliwalne, zwane w dzielnicach południowych sądami seneszałnymi (fr. *bailliages, sénéchaussées*). Oprócz okręgów sądowniczych nazwy te oznaczały również okręgi terytorialno-administracyjne oraz skarbowe. Zanim stały się one sądami stałymi, reprezentujący je urzędnicy królewscy, zwani baliwami, w imieniu króla sprawowali kontrolę nad sądownictwem prewotów. Początkowo, w czasach panowania Filipa II Augusta ich działalność polegała na odbywaniu uroczystych roków i rozpatrywaniu zażaleń przedstawianych przez miejscową ludność. Z czasem baliwom przypisano stałe okręgi w obrębie domeny królewskiej, tzw. baliwaty oraz bliżej uregulowano ich status (m.in. w edyktie *de Crémieu* z 1536 r.). Wraz z rozwojem systemu sądowniczego ulegały one podziałom na mniejsze jednostki organizacyjne. Oprócz funkcji sądu odwoławczego, rozpatrującego apelacje od wyroków sądów prewotalnych, municypalnych i niektórych sądów senioralnych, *bailliages* lub *sénéchaussées* orzekały również w pierwszej instancji w sprawach o poważniejsze przestępstwa. Od ich wyroków przysługiwała apelacja do właściwego terytorialnie parlamentu. W 1769 r. baliwaty uzyskały kompetencję orzekania w charakterze ostatecznej instancji w sprawach sporów nieprzekraczających 40 liwrow. W okresie poprzedzającym wybuch Rewolucji było we Francji ponad 400 sądów baliwalnych, z dobrze rozwiniętą wewnętrzną administracją oraz sprecyzowanymi zasadami orzekania. Reforma z 1788 r. wyodrębniła dwie kategorie sądów baliwalnych. 47 z nich uzyskało status *grands bailliages*, cechujący się wyodrębnieniem dwóch izb. Pierwsza wypełniała funkcje orzecznicze w charakterze sądu pierwszej instancji w poważniejszych sprawach cywilnych i karnych, z wyjątkiem przestępstw popełnionych przez duchownych, szlachtę i królewskich oficerów, zaś druga pełniła rolę instancji apelacyjnej od orzeczeń zwykłych sądów baliwalnych, a ściślej ich mniejszych jednostek zwanych sądami prezydialnymi (*présidiaux*). W okresie *Ancien Régime* ustrój sądowniczy był wielokrotnie poddawany reformom. Część z nich miała negatywne skutki dla funkcjonowania systemu odwoławczego, niemniej przez cały ten okres prawo apelowania orzeczeń miało we Francji charakter niemal powszechny¹⁸. Były nim objęte także

18 W okresie poprzedzającym wykształcenie się inkwizycyjnej formy procesu karnego apelacja nie przysługiwała w przypadku, gdy sprawca był ujęty na gorącym uczynku przestępstwa, został oskarżony przez świadków i gdy przyznał się do winy. To początkowe ograniczenie, odziedziczone po czasach rzymskich, zostało odrzucone przez sędziów. Nie przewidywał go *Ordonna-*

najniższe warstwy społeczne. Chłopi, podlegający jurysdykcji swoich panów feudalnych, mogli odwoływać się do sądów królewskich. Apelacja nie przysługiwała jedynie w sprawach podlegających właściwości trybunałów specjalnych, do których należały sprawy podatkowe, morskie i wojskowe¹⁹. Wymaga jeszcze uzupełnienia, że w systemie feudalnym najwyższą i ostateczną władzę sądowniczą miał monarcha. Mógł ją realizować pośrednio przez obowiązujący system sądowniczy, ale także bezpośrednio przez tzw. królewskie sądownictwo zatrzymania, obejmujące różne formy osobistej realizacji sprawiedliwości²⁰. Szczególnym ostatecznym instrumentem prawnym było królewskie prawo łaski. Jak pisze J.-M. Carbasse, te nadzwyczajne środki prawne były trudno dostępne; poza tym nie miały charakteru suspensywnego.

We Francji rozwój instytucji apelacji łączył się z działalnością parlamentów, będących najwyższą instancją w pionie sądownictwa zwykłego. Wśród nich najważniejsza rola przypadła utworzonemu w połowie XIII w. Parlamentowi Paryża, ze względu na pierwszeństwo ustanowienia, najszerzy zasięg terytorialny właściwości oraz najznakomitszych członków²¹. W okresie 1422-1768 powstało we Francji kolejnych kilkanaście parlamentów prowincjonalnych, co należy utożsamiać z procesem centralizacji geograficznej i politycznej państwa. Kontrola nad sądownictwem wykonywanym przez różne ośrodki władzy na wielkim terytorium była możliwa tylko poprzez system odwoławczy, oparty na udziale wyspecjalizowanych podmiotów²². Innym warunkiem była profesjonalizacja systemu sprawiedliwości. Jednym z jej przejawów było ustanowienie na przełomie XIII i XIV w. urzędu prokuratora (*ministère public*), a za czasów Ludwika XIV również policji²³. Parlamente pełniły szereg funkcji publicznych, lecz dominowała działalność sądownicza. Realizowały ją w imieniu monarchy, kontrolując sprawowanie sprawiedliwości na całym terytorium państwa i przyczyniając się stopniowo do upadku feudalnych jurysdykcji: senioralnych²⁴, miejskich, kościelnych i innych. Parlamente orzekały jako trybunały pierw-

nace criminelle z 1670 r. (zob. C. Ambroise-Casterot, Ph. Bonfils, *Procédure pénale*, Paris 2011, s. 17-18).

19 I. Jaworski, *Zarys...*, *op. cit.*, s. 63.

20 *Ibidem*, s. 65.

21 Organ ten wziął początek w dawnych *curia regis medievale*. Stopniowo uzyskiwał autonomię w realizacji funkcji sądowniczych. Początkowo zbierał się dwa razy w roku, a od 1380 r. działał permanentnie. Zasiadanie w parlamencie było zaszczytną godnością i przywilejem, przeznaczonym dla osób z najwyższego stanu. Wydany przez Filipa III w 1278 r. *Ordonnance* szczegółowo regulował strukturę organizacyjną Parlamentu Paryża, przewidując pięć izb: *Chambre des Enquêtes*, *Chambre des Requêtes*, *Chambre de la Tournelle* (tzw. Wieżyczkę), *Chambre de la Marée* i Prokuratorę (*Parquet*). W 1789 r. Parlament Paryża liczył 230 sędziów i prokuratorów (*magistrats*).

22 C. Ambroise-Casterot, Ph. Bonfils, *Procédure...*, *op. cit.*, s. 16; M. Cieślak, *Dzieła wybrane...*, *op. cit.*, s. 85.

23 J.-M. Carbasse, *Histoire du droit...*, *op. cit.*, s. 155-157 i 162-164.

24 Ostatecznie sądownictwo senioralne (*justice seigneuriale*) zniosła ustawa z 4-11 sierpnia 1789 r. (art. 4), która uchyliła również inne przywileje feudalne.

szej instancji w sprawach szlachty oraz jako sądy apelacyjne i kasacyjne w sprawach cywilnych, karnych i administracyjnych stanu trzeciego. W pewnych przypadkach wydawały wyroki jednocześnie w pierwszej i ostatniej instancji, np. w sprawach korony, apanaży królewskich albo członków rodziny królewskiej, książąt i parów oraz najwyższych oficerów królewskich. Decyzje parlamentów nie podlegały apelacji, lecz król zawsze mógł objąć przewodniczenie sądowi albo przerwać procedurę, zmienić orzeczenie lub przekazać sprawę swojej Radzie do rozpoznania. Było to konsekwencją głoszonej od początku XIV w. zasady, że król jest źródłem sprawiedliwości, co odtąd łączyło się z zaliczaniem „ręki sprawiedliwości” do królewskich insygniów i uwiecznianiem tego symbolu władzy w ikonografii²⁵. Od XVII w. wyroki parlamentów mogły być kasowane przez królewską Radę Stron w przypadku, gdy wyrok był obarczony błędami prawnymi, co stanowiło prototyp późniejszej instytucji kasacji. Znaczenie tego systemu polega na wykształceniu mechanizmów instytucji apelacji, które w swych najważniejszych rozwiązaniach przeniknęły do kodeksów czasów nowożytnych. Doświadczenie tamtego okresu uzyskane w sądzeniu spraw, z których część weszła do historii prawa sądowego, jak: sprawa kasacji testamentu Ludwika XIII (1643 r.), wygnania sędziów Wielkiej Izby w Soisson (1754 r.), czy naszyjnika królowej (1786 r.) zbudowały podstawy apelacji. Jak celnie zauważa M. Cieślak, francuski kodeks postępowania z 1808 r. nie powstał z niczego, czerpiąc prototypy formalne kreowanych instytucji prawnych z historii procesu karnego²⁶.

Należy ponadto zaznaczyć, że z powyższego porównania procedur obowiązujących w sprawach karnych wcale nie wynika, iż w tym okresie francuskie postępowanie karne było wyższą (doskonalszą) formą inkwizycyjnego procesu niemieckiego. S. Glaser stwierdza, że ten pierwszy przybrał nawet ostrzejsze formy inkwizycyjne, mimo opozycji niektórych światłych francuskich prawników, jak Dumoulin i Ayrault²⁷. Lepiej rozwinięta struktura sądownictwa wcale nie oferowała wyższych standardów. Na dowód tego, francuski system sądowniczy znalazł się w centrum Rewolucji 1789 r. jako wyjątkowo negatywny i zniechęcający symbol feudalizmu. Jednocześnie nie można pomijać, że surowość francuskiej procedury inkwizycyjnej spotykała się z tolerancją ze strony większości prawników i ówczesnej opinii publicznej. Preambuła do Ordonansu kryminalnego z 1670 r. wyrażała oczywiste w tamtych czasach prawdy, jak tę, że regulacja procedury kryminalnej zapewnia spokój publiczny i przez obawę kary powstrzymuje tych, którzy nie zostali powstrzymani przez szacunek dla swych obowiązków (*Le règlement de l'instruction criminelle assure*

25 W 1560 r. w przemówieniu przed Stanami Generalnymi kanclerz Michel de l'Hôpital wyjaśniał, że królowie zostali po pierwsze wybrani po to, aby czynić sprawiedliwość, a nie tyle wojnę („*Les rois ont été élus premièrement (=d'abord) pour faire la justice, et n'est acte tant royal faire la guerre que faire la justice...*”, zob. J.-M. Carbasse, *Histoire du droit pénal...*, *op. cit.*, s. 151-152).

26 M. Cieślak, *Dzieła wybrane...*, *op. cit.*, s. 85.

27 S. Glaser, *Wstęp...*, *op. cit.*, s. 249.

le repos public et contient par la crainte des châtimens ceux qui ne sont pas retenus par la considération de leurs devoirs). Stąd zatem perspektywa współczesna nie może być wyłącznym kryterium oceny inkwizycyjnego typu procedury karnej. Mimo wad i słabości które zdominowały tę ocenę, ostatecznie była jednak czynnikiem rozwoju procedury.

Powyższy wywód służy pokazaniu, że wszechobecny między XVI a XVIII wiekiem inkwizycyjny model procesu karnego charakteryzuje się zasadniczą niejednorodnością rozwiązań prawnych w zakresie prawa odwołania się od wyroku wydanego w pierwszej instancji. Porównanie regulacji dwóch emblematicznych dla tego typu procedury aktów normatywnych, jakimi są: niemiecka *Constitutio Criminalis Carolina* z 1532 r. oraz francuski *Ordonnance criminelle* z 1670 r. ukazuje nieco odmienne priorytety. O ile w systemie niemieckim można mówić zaledwie o namiastce prawa stron procesowych do odwołania się od wyroku, to we Francji uprawnienie to było nie tylko szeroko ujęte, ale realizowane w ramach wielopoziomowej i dobrze zorganizowanej struktury sądowniczej. *Ordonnance criminelle* zawierał aż 16 przepisów poświęconych apelacji, podczas gdy CCC zaledwie rozwiązania, które – w ramach luźnej analogii – mogą rodzić skojarzenie z tym środkiem, lecz zdecydowanie nim nie są. Ta uwaga dotyczy zarówno *remedium ulterioris defensionis*, jak i *Aktenversendung*. Można założyć, że tamto zróżnicowanie miało wpływ na wykształcenie się odmiennych koncepcji postępowania odwoławczego w obu porównywanych systemach prawnych. Uzewnętrzniiona we francuskim inkwizycyjnym procesie karnym pozycja odwołania od wyroku mogła mieć konsekwencje w późniejszym wyborze modelu, opartego na schemacie powtórnego rozpoznania sprawy w postępowaniu drugoinstancyjnym. Apriorycznie zakłada on wyższą rangę instytucji odwołania. Francuski model apelacyjny ma zatem podstawy w historycznie ugruntowanej pozycji sądu odwoławczego. Z kolei niemiecki skrajny formalizm procedury inkwizycyjnej, w połączeniu z minimalizmem przewidzianych środków kwestionowania orzeczenia sądu stanowił bardziej odpowiednie uzasadnienie dla późniejszej adaptacji rewizji, choć w określonym zakresie apelacja została również zaadaptowana do tego modelu. Charakterystyczne dla niemieckiego procesu karnego ograniczenie odwołania od wyroku do funkcji kontrolnej można łączyć z historycznym długotrwałym marginalizowaniem znaczenia tego środka, a nawet jego dogmatyczną i praktyczną negacją. Obie supozycje nie mają podstaw w ścisłych dowodach, lecz jedynie w argumentacji o charakterze analityczno-dedukcyjnym, uwzględniającej w pierwszej kolejności znaczenie czynnika politycznego. To, że odgrywa on pierwszorzędną rolę w sferze procesu karnego oraz że interakcje mają charakter wzajemny powszechnie wiadomo na podstawie przykładów datujących się od czasów rzymskich, przez kolejne okresy rozwojowe procesu karnego, aż do okresu współczesnego²⁸.

28 *Ibidem*, s. 214-215.

Tłumacząc korzystny grunt dla rozwoju we Francji instytucji apelacji, należy powołać się na polityczne dążenie w czasach *Ancien Régime* do wykorzystania władzy sądowniczej jako instrumentu wzmocnienia władzy monarszej na terytorium całego państwa. J.-M. Carbasse umiejscawia je w epoce nawet wcześniejszej, pisząc, że już od XII wieku królowie francuscy zwiększali swe wpływy polityczne poprzez misję w sferze sprawiedliwości²⁹. Oprócz umacniania wpływów politycznych służyła ona także zapewnieniu porządku i bezpieczeństwa wewnętrznego. Znaczenie miał też fakt, że we Francji władza sądownicza była środkiem centralizacji państwa i temu celowi służyła rozbudowana w epoce feudalnej struktura sądownictwa. Jak zauważył M. Cieślak, „kontrola nad orzecznictwem na tak wielkim terytorium możliwa była tylko poprzez system odwoławczy”³⁰. Model apelacyjny, oparty na zasadzie powtórnego badania sprawy przez instancję odwoławczą gwarantował lepszy polityczny efekt przez możliwość autonomicznego i niepodlegającego ograniczeniom kształtowania rozstrzygnięć na poziomie wyższej instancji. Sędziowie powołani przez monarchę do kontrolowania działalności podległych sądów mieli w pełni niezależne kompetencje orzecznicze. Ta reguła była następnie jednym z argumentów na rzecz wyboru modelu tzw. czystej apelacji. W doktrynie francuskiej dobitnie eksponowano zasadę równości między trybunałami pierwszej instancji i trybunałami apelacyjnymi, nawiązującą do dawnej francuskiej koncepcji sądownictwa. Została ona odzwierciedlona w art. 1 ustawy z dnia 16-24 sierpnia 1790 r. *sur l'organisation judiciaire* – akcie, który stworzył fundament pod nowoczesny system organizacji sądownictwa we Francji. Przepis ten stanowił: *les juges de districts seront juges d'appel les uns à l'égard des autres*. F. Hélie, komentując tę regułę pisał, że obie struktury istnieją pod tym samym tytułem, a celem apelacji jest potrzeba nowej dyskusji, gdy pierwsza została już zamknięta³¹. Autor ten podkreślał, że istnienie hierarchii w systemie sądów nie oznacza nierówności między instancjami i zasiadającymi w nich sędziami, gdyż są oni w takim samym stopniu delegatami jednej władzy. Zasada, że posiadają ten sam status ustrojowy oraz identyczne kompetencje orzecznicze na obu poziomach instancyjnych, opiera się na apriorycznym odrzuceniu odczucia nieufności wobec sędziów pierwszej instancji, wkomponowanego w system wybiórczej (rewizyjnej) kontroli zaskarżonego orzeczenia. Podkreślana równość instancji znajdowała bardziej adekwatne odzwierciedlenie w systemie apelacyjnym, opartym na zasadzie ponownego pełnego rozpatrzenia sprawy, niż w systemie rewizyjnym, który z założenia zakłada jedynie kontrolę prawidłowości wydanego w pierwszej instancji orzeczenia przez sąd hierarchicznie nadrzędny³².

29 J.-M. Carbasse, *Histoire du droit pénal...*, *op. cit.*, s. 228; M. Rogacka-Rzewnicka, *Postępowanie odwoławcze...*, *op. cit.*, s. 39 i n.

30 Zob. przypis 15.

31 F. Hélie, *Traité de l'instruction criminelle*, t. 2, Paris 1867, nr 2983.

32 M. Rogacka-Rzewnicka, *Postępowanie odwoławcze...*, *op. cit.*, s. 39.

Widoczna na pokazanym przykładzie korelacja **dążeń politycznych i koncepcji systemu sądowniczego nie znalazła podobnego gruntu na obszarze Niemiec**. W przeciwieństwie do Francji, władza centralna w Niemczech w okresie feudalizmu była słaba, a system sądowniczy na tyle zdecentralizowany, że podobny proces konsolidacji politycznej wokół sfery legislacyjno-sądowniczej nie miał szansy zaistnieć. Zróżnicowanie motywacji w tym zakresie miało także swe źródła w odmiennym stosunku obu państw do prawa rzymskiego³³. Wprawdzie znajdowało ono we Francji subsydiarne zastosowanie, lecz było uważane za prawo obcej, niemieckiej władzy, z racji przynależności Niemiec do Świętego Cesarstwa Rzymskiego. Z tego powodu obowiązujące prawo zwyczajowe stało się narzędziem i kanwą kodyfikacji oraz argumentem na rzecz kształtowania autonomicznego i jednolitego systemu jurydycznego, w separacji od prawa rzymskiego. Temu kierunkowi odpowiadała podejmowana we Francji od końca XV w. aż do wybuchu Rewolucji działalność kodyfikacyjna w różnych sferach prawa³⁴.

Z kolei w państwach niemieckich nie występował polityczny problem braku akceptacji prawa rzymskiego oraz równie silna, co we Francji, polityczna potrzeba unifikacji prawa. W poł. XV w. duże wpływy osiągnęło prawo rzymskie, które – jak napisano – wdziera się w „pusty” niemiecki porządek prawny (*le droit romain s'engouffra dans le vide de l'ordre juridique allemand*)³⁵. Jednocześnie duży zasięg miało w tym czasie na całym niemieckim terytorium prawo zwyczajowe i niemal w całości wypełniało lukę braku sądownictwa na poziomie imperialnym. Wprawdzie w 1495 r. powstał *Rechtskammergericht*, wyższy trybunał dla obszaru imperium, lecz jego działalność miała charakter fragmentaryczny. Powstanie w II poł. XVII w. szkoły prawa naturalnego zapoczątkowało duże zmiany, których następstwem w najbliższych stuleciach był rozwój dogmatyki prawniczej, szeroko zakrojona działalność kodyfikacyjna oraz proces politycznego zjednoczenia Niemiec. Tym działaniom towarzyszyło dążenie do uwolnienia się od wpływów prawa francuskiego, które narastało wraz z rozwojem na ziemiach niemieckich tendencji narodowych i nacjonalistycznych. Syntezę tych dążeń wyraża konstatacja jednego z najbardziej szanowanych i wpływowych XIX-wiecznych prawników K. von Savigny'ego (1779-1861), że prawo francuskie jest „rakiem, który przeżera Niemcy”³⁶. Wskazane zamierzenia zostały z powodzeniem zrealizowane w II poł. XIX w. Na gruncie postępowania karnego zaowocowały przy-

33 G. Cuniberti, *Grandes systèmes de droit contemporains. Introduction au droit comparé*, Paris 2013, s. 42-44; Claude Witz, *Le droit allemand*, Paris 2001, s. 8.

34 É. Gasparini, É. Gojosso, *Introduction historique...*, *op. cit.*, s. 247 i n.

35 É. Gasparini, É. Gojosso, *Introduction historique...*, *op. cit.*, s. 43.

36 Cyt. za É. Gasparini, É. Gojosso, *Introduction historique...*, *op. cit.*, s. 47. W rzeczywistości von Savigny'emu nie całkiem udało się uwolnić od wpływów francuskiej legislacji, co pokazuje przygotowany pod jego kierownictwem projekt z 1814 r. (więcej na ten temat: M. Garcia-Villegas, *Les pouvoirs du droit. Analyse comparée d'études sociopolitiques du droit*, Issy-les-Moulineaux 2015, s. 89 i n.).

jęciem odmiennego modelu odwoławczego. Od wejścia w życie niemieckiej ordynacji postępowania karnego z 1 lutego 1877 r. (*Strafprozessordnung*, StPO)³⁷ obowiązuje w postępowaniu karnym Niemiec system rewizji.

Skrótowno przedstawiona geneza odrębności prawnych między dwoma głównymi kontynentalnymi porządkami jurydycznymi stanowi próbę wyjaśnienia **różnic w konstrukcji systemów odwoławczych**. Nie sposób jest przejść obojętnie obok tej interesującej kwestii, zwłaszcza że kontrowersje w tym zakresie zaważyły nie tylko na rozwiązaniach karnoprocesowych Francji i Niemiec, ale również na porządkach prawnokarnych szeregu innych państw. Zgodnie z tym, co pisze M. Fingas, przewagę osiągnął apelacyjny model postępowania odwoławczego, zaś model rewizyjny doświadcza w ostatnim czasie odwrotu³⁸. Argument statystyczny ma jedynie posiłkowe znaczenie dla wyjściowej tezy o wyższości apelacji nad rewizją. Tym, co decyduje o takiej ocenie, są właściwości każdego z modeli, które – w mojej ocenie – sumarycznie dają przewagę pierwszemu z nich.

Według S. Glasera, główny argument przemawiający za apelacyjno-kasacyjnym systemem odwoławczym wyraża się korzyścią płynącą z obowiązywania w nim nowożytnych zasad procesowych, jakimi są: bezpośredniość i ustność³⁹. To stanowisko nie utraciło aktualności. Istotnie możliwość bezpośredniego zetknięcia się przez sąd odwoławczy z materiałem dowodowym, pozyskiwanym także w drodze samodzielnego przeprowadzania dowodów i bez ograniczeń narzuconych przez model rewizyjny jest wartością nowoczesnego procesu przez fakt, że pozwala najpewniej dotrzeć do wykrycia prawdy materialnej. Zakres realizacji tej zasady w modelu apelacyjnym może się różnić w zależności od rodzaju postępowania. Najszerszy zasięg osiąga w ramach tzw. czystej apelacji. Model ten zakłada powtórne prowadzenie postępowania karnego przed sądem wyższej instancji na zasadach analogicznych, jak w stadium pierwszoinstancyjnym i jest charakterystyczny dla postępowania apelacyjnego prowadzonego w sprawach podlegających właściwości sądów przysięgłych (art. 380-1 fr. kpk; różnice w postępowaniach na obu etapach mają zasadniczo tylko charakter techniczny). We Francji apelację od orzeczeń sądów przysięgłych wprowadzono ustawą z 15 czerwca 2000 r., w miejsce obowiązującej od 1810 r. zasady jednoinstancyjnego orzekania przez te sądy w sprawach o najcięższe przestępstwa, zagrożone karą pozbawienia wolności powyżej 10 lat lub karą dożywotniego pozbawienia wolności⁴⁰. *Nota bene* nie została ona nigdy zakwestionowana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Przeciwnie, w kilku orzeczeniach organ ten wyraził stanowisko, że system orzekania z udziałem przysięgłych, uzupełniony o prawo do złożenia kasacji spełnia

37 Wszedł w życie 1 października 1879 r.

38 M. Fingas, *Orzekanie reformatoryjne...*, *op. cit.*, s. 49 i 56.

39 S. Glaser, *Kasacja* (w:), W. Makowski, *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, t. II, Warszawa 1931, s. 693.

40 Więcej na ten temat: M. Rogacka-Rzewnicka, *Postępowanie odwoławcze...*, *op. cit.*, s. 60 i n.

konwencyjne kryteria rzetelnego procesu⁴¹. W postępowaniu apelacyjnym sąd przysięgłych ma prawo do dokonywania własnych ustaleń faktycznych oraz prowadzenia postępowania dowodowego w nieograniczonym zakresie⁴². Zasada bezpośredniości ma pełne zastosowanie w postępowaniu odwoławczym przed sądem przysięgłych. Równorzędność procedur w obu instancjach przysięgłych oraz pełnię kompetencji do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, jak i w apelacji podkreśla przepis art. 231 kpk. Te same reguły dotyczą dwuinstancyjnego sądownictwa przysięgłych w sprawach nieletnich.

W przypadku apelacji w sprawach o występki charakterystyczna formuła *rejuger l'affaire* lub *réexaminer l'affaire* może oznaczać procedurę powtórnego osądzenia sprawy w pełnym zakresie lub z ograniczeniami postępowania dowodowego. Czynności dowodowe mogą zostać ograniczone w stosunku do etapu postępowania pierwszoinstancyjnego, w wyniku opozycji prokuratora (art. 513 ust. 2 fr. kpk.). Wskazany przepis stanowi, że prokurator może sprzeciwić się przesłuchaniu świadków, wcześniej przesłuchanych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Dopuszczenie dowodu z zeznań świadka uprzednio przesłuchanego przez sąd pierwszej instancji, podobnie jak odmowa wykonania tej czynności mają charakter fakultatywny. Możliwe jest również na etapie postępowania odwoławczego zarządzenie dodatkowych czynności, co następuje zwykle przez powierzenie ich wykonania jednemu z członków składu orzekającego. Skarga strony jest impulsem do ponownego badania sprawy. W każdym przypadku apelacja jest środkiem reformacji orzeczenia (*voie de réformation*), oznaczającym, że sąd apelacyjny nie może wydać wyroku kasatoryjnego, otwierającego drogę do ponownego rozpoznania sprawy przez sąd pierwszej instancji (poza sytuacją niewłaściwości sądu), lecz musi zakończyć postępowanie merytorycznym rozstrzygnięciem. W konsekwencji ta cecha ogranicza przewlekłość postępowań karnych. W przeciwieństwie do Polski, Francja nie ma z tym większych problemów, a skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu w większości nie są oparte na zarzucie przewlekłości postępowań sądowych. Paradoks polega na tym, że argument ekonomiczny, który m.in. stał u podstaw wyboru w Niemczech systemu rewizyjnego, zupełnie się nie sprawdził, podczas gdy system apelacyjny, wyjściowo uważany za antyekonomiczny, w konsekwencji takim nie jest. Ten paradoks dobrze ilustrują nasze doświadczenia ustawodawcze, związane ze wzmocnieniem apelacyjności systemu odwoławczego w celu uchylenia negatywnych konsekwencji obowiązywania modelu rewizji w postępowaniu karnym.

41 M.in. orzeczenie z dnia 23 czerwca 1999 r.; skargi nr: 98-80561; 98-80573; 98-80571.

42 M. Czajka, Procedura karna, (w:) A. Machowska, K. Wojtyczek (red.), Prawo francuskie, t. I, Kraków 2004, s. 543.

Z kolei niemiecki system odwoławczy wykazuje szereg szczególnych cech⁴³, do których należy m.in. równoczesna obecność odwołania (*Berufung*), przypominającego apelację oraz rewizji (*Revision*), opartej na mechanizmie fragmentarycznej kontroli zaskarżonego wyroku, ograniczającej się do kwestii prawnych. Środki te funkcjonują w systemie na zasadzie prawnej alternatywy. Łączy je też szczególna relacja wewnętrzna w związku z tym, że wyrok sądu odwoławczego podlega zaskarżeniu rewizją (§ 333 StPO); kodeks nie przewiduje natomiast sytuacji odwrotnej. Dyrektywy modelu rewizyjnego są dobrze znane. Jedynie tytułem prawnoporównawczej konfrontacji z apelacją należy wskazać, że w modelu rewizyjnym strukturalnie jest wyłączona zasada bezpośredniości. Sąd wyższej instancji bazuje na materiale dowodowym zgromadzonym w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Przedmiot postępowania, którym jest zgodność z prawem zaskarżonego orzeczenia, wyklucza dopuszczalność przeprowadzenia nowych dowodów, a kontrola odwoławcza następuje w granicach zaskarżenia (§ 352 StPO). S. Glaser, krytycznie odnosząc się do koncepcji rewizji pisał, że osądzenie sprawy „jedynie na podstawie materiałów piśmiennych, w szczególności ustalonych na piśmie wyników postępowania dowodowego, przeprowadzonego uprzednio w postępowaniu przed sądem niższej instancji, jest sprzeczne zarówno z zasadą bezpośredniości, jak i ustności; tem samem zaś pozbawiony jest w ten sposób wydany wyrok tych rękami dobroci, jakie przedstawiają powyższe zasady”⁴⁴.

Narzucone przez system rewizyjny ograniczenia oznaczają fragmentaryczność kontroli i wykluczenie narzędzi o pierwszorzędym znaczeniu kognitywnym. Apelacyjny model odwoławczy zakłada holistyczne poznanie sprawy w zakresie ogółu elementów, mających znaczenie dla trafnego orzekania oraz wykorzystanie wszystkich dostępnych możliwości ustalenia prawdy. Apelacyjna kontrola odwoławcza, oparta na szerokim *spectrum* intelektualnych i zmysłowych spostrzeżeń sędziego góruje nad rewizyjną formalistyczną weryfikacją prawidłowości wydawanych w pierwszej instancji orzeczeń. Każdy z modeli odzwierciedla inne wartości, ale też oznacza różne poziomy humanizacji procedury. Pod tym względem apelacja przewyższa rewizję. Kryterium porównań obu systemów może być również stosunek do sfery prawa i faktów. Naturalna koniunkcja tych obszarów została sztucznie zanegowana w rewizyjnym modelu odwoławczym, co okazało się źródłem problemów i skłoniło

43 W niemieckim kodeksie postępowania karnego występuje jednocześnie odwołanie (§ 323) oraz rewizja. Na dominację drugiego ze środków wskazuje obszerna regulacja, obejmująca 23 paragrafy III Księgi kpk. Więcej na ten temat: S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny...*, *op. cit.*, s. 118 i n.; C. Kulesza, *System środków odwoławczych w Niemczech*, (w:) *Postępowanie odwoławcze w procesie karnym – u progu nowych wyzwań*, Warszawa 2016, s. 21-34; P. Girdwoyń, *Zarys niemieckiego procesu karnego*, Białystok 2006, s. 84 i n.; D. Pożaroszczyk, *Niemiecki proces karny*, (w:) P. Kruszyński, P. Hofmański (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 2. *Proces karny – rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym*, Warszawa 2014, s. 508 i n.

44 S. Glaser, *Kasacja...*, *op. cit.*, s. 693.

niemieckiego prawodawcę do rezygnacji ze sztywnych rozgraniczeń kwestii faktu i prawa⁴⁵.

Pewne znaczenie w tym porównaniu ma również argument relacji sądów orzekających w pierwszej i drugiej instancji. Bardziej odpowiednia wydaje się charakterystyczna w systemie apelacyjnym równorzędność pozycji sądów obu instancji, wynikająca z jednakowego zakresu i tych samych zasad rozstrzygania spraw. Można uważać za przestarzały argument, że sposób ukształtowania systemu rozpoznawania spraw może być źródłem antagonizmów wewnątrz korporacji sędziowskiej oraz przyczyną generalnej szkodliwości, ale wyrażony przez wybitnego francuskiego prawnika F. Hélié pogląd, że ten sam w systemie apelacji status ustrojowy oraz identyczne kompetencje sędziów orzekających na obu poziomach instancyjnych opierają się na apriorycznym odrzuceniu odczucia nieufności wobec sędziów pierwszej instancji, wkomponowanego w schemat rewizyjnej kontroli zaskarżonego orzeczenia, daje do myślenia i skłania do refleksji.

Wreszcie, paradoksalnie, argument ekonomii procesowej obecnie przechylił szalę na rzecz apelacji. Dawniej bezspornie przemawiał za rewizją, która z tego powodu była podawana za przykład niemieckiego pragmatyzmu i ekonomicznego podejścia do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Obecnie jest zupełnie przeciwnie. Obserwowany odwrót od modelu rewizyjnego wynika z przewlekłości postępowania karnego, powodowanej przez rewizyjny mechanizm uchylania orzeczeń i przekazywania spraw do ponownego rozpoznania.

W podsumowaniu chcę podkreślić, że ogół przytoczonych argumentów wraz z podjętą próbą wyjaśnienia etiologii istniejącego zróżnicowania porządków odwoławczych w dwóch kluczowych systemach jurydycznych Europy kontynentalnej przekonuje mnie o wyższości apelacji nad rewizją. Ta ocena automatycznie wyraża aprobatę dla naszej koncepcji systemu odwoławczego, przyjętej w ustawie z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247).

BIBLIOGRAFIA

- Ambroise-Casterot C., Bonfils Ph., *Procédure pénale*, Paris 2011.
- Carbasse J.-M., *Histoire du droit pénal et de la justice criminelle*, Paris 2014.
- Cieślak M., *Dzieła wybrane*. Tom II. Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne, pod red. S. Wąłtosia, Kraków 2011.
- Cuniberti G., *Grandes systèmes de droit contemporains. Introduction au droit comparé*, Paris 2013.
- Czajka M., *Procedura karna*, (w:) A. Machowska, K. Wojtyczek (red.), *Prawo francuskie*. Tom I, Kraków 2004.

45 M. Fingas, *Orzekanie reformatoryjne...*, *op. cit.*, s. 56 i n.

- Fingas M., Orzekanie reformatoryjne w instancji odwoławczej w polskim procesie karnym, Warszawa 2016.
- Garcia-Villegas M., Les pouvoirs du droit. Analyse comparée d'études sociopolitiques du droit, Issy-les-Moulineaux 2015.
- Gasparini É., Gojosso É., Introduction historique au droit et histoire des institutions, Paris 2011.
- Girdwoyń P., Zarys niemieckiego procesu karnego, Białystok 2006.
- Glaser S., Kasacja, (w:) W. Makowski (red.), Encyklopedia podręczna prawa karnego, t. II, Warszawa 1931.
- Glaser S., Wstęp do nauki procesu karnego, Warszawa 1928.
- Hélie F., Traité de l'instruction criminelle, t. 2, Paris 1867, nr 2983.
- Jaworski I., Zarys powszechnej historii ustrojów państwowych i prawa, Wrocław 1947.
- Komar-Nalepa A., Angielski proces karny, (w:) P. Kruszyński, P. Hofmański, System Prawa Karnego Procesowego, t. 2. Proces karny – rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym, Warszawa 2014.
- Kulesza C., System środków odwoławczych w Niemczech, (w:) S. Steinborn (red.), Postępowanie odwoławcze w procesie karnym – u progu nowych wyzwań, Warszawa 2016.
- Pożaroszczuk D., Niemiecki proces karny, (w:) P. Kruszyński, P. Hofmański (red.), System Prawa Karnego Procesowego, t. 2. Proces karny – rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym, Warszawa 2014.
- Rogacka-Rzewnicka M., Postępowanie odwoławcze we francuskim procesie karnym. Modelowe założenia apelacji, (w:) S. Steinborn (red.), Postępowanie odwoławcze w procesie karnym – u progu nowych wyzwań, Warszawa 2016.
- Schmidt E., Einführung in die Geschichte der deutschen Strafrechtspflege, Göttingen 1995.
- Szidzek Ch., Das frühneuzeitliche Verbot der Appellation in Strafsachen: zum Einfluss von..., Köln Weimar, 2002.
- Waltoś S., Hofmański P., Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2016.
- Witz C., Le droit allemand, Paris 2001.
- Woźniewski K., Apelacja w angielskim procesie karnym, (w:) S. Steinborn (red.), Postępowanie odwoławcze w procesie karnym – u progu nowych wyzwań, Warszawa 2016.